

ТМ	Г. XXXVII	Бр. 3	Стр. 1481-1483	Ниш	јул - септембар	2013.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ
Примљено: 14. 05. 2012.

Божица Младеновић

ПОВОДОМ ИЗЛАСКА СРБИЈЕ НА МОРЕ. АЛБАНСКА ОПЕРАЦИЈА 1912–1913. ГОДИНЕ*

Милић Милићевић, научни сарадник Историјског института у Београду, првенствено је војни историчар. Област његовог истраживања углавном је везана за историју војске у Србији у периоду од Првог српског устанка до стварања Краљевине СХС/Југославије. Монографија коју представљамо заправо је нешто измењени рукопис Милићевићеве докторске дисертације, коју је одбранио у Бањалуци 2006. и представља пример савременог начина војноисторијског истраживања.

Књига на први поглед плени својим раскошним изгледом. Штампана је двостубачно, на луксузном папиру и у тврдом повезу. Богато је илустрована са 90 фотографија и седам карата. Осим визуелно, монографија „осваја“ и садржајем, који представља пример другачијег, модерног типа истраживања српске војске и њених оружаних акција. Тематски, монографија је подељена на Предговор, четири тематске целине и завршна разматрања аутора. Потом је дат резиме на српском, енглеском и турском језику, списак скраћеница, извора, литературе и фотографија и кратка биографија аутора.

У Предговору (5–10) аутор се критички осврнуо на постојећу литературу и изворе (објављене и необјављене) на којима је базирао своја истраживања. Уводно поглавље *Од рата железница до стварног ратног сукоба* (11–35) обрађује историју српских тежњи да се домогну свог железничког пута до луке на јадранском приморју. Тако би се Краљевина Србија, пред којом је стајао задатак уједињења српског народа („још увек неослобођене српске браће“) изборила против најмоћнијег противника – Аустро-Угарске. Стара Монархија је снажно спутавала младу Краљевину својом економском и спољном политиком.

Прво поглавље монографије *У борби за Јадран* (38–107) представља опис географског простора догађаја, припрема српске војске и непосредног извођења покрета Шумадијско-албанског и Дринско-албанског одреда од Косова и Метохије до албанског приморја.

---

bozica.mladenovic@filfak.ni.ac.rs

* Милић Милићевић. (2011). *Рат за море. Дејства српских трупа у северној Албанији и на приморју од 23. октобра 1912. до 30. априла 1913. године*. Београд: Медија центар „Одбрана, стр. 304.

У другом поглављу *На албанском приморју* (109–175) Милићевић пише о уласку српске војске у градове на јадранском приморју – Љеш и Драч. Такође, говори и о проблемима са којима су се српски војници суочавали на мору и именовану Дамјана Поповића за команданта српских снага. Доста пажње посвећено је увођењу српске војне и цивилне управе на окупираном простору и политичким интригама великих сила да се Србији оспори оружјем запоседнута територија.

У *борби за Скадар* (177–284) наслов је трећег поглавља ове књиге. Најважније подтеме у оквиру тематске целине су српска погибија на Брдици (једна од највећих трагедија која је задесила српске трупе у Првом балканском рату), односи између савезничких војски (српске и црногорске), образовање Приморског кора под командом Петра Бојовића, напад турске крстарице Хамидија на српске војнике у Драчу и Љешу (аутор га назива прва српска битка на мору), наставак операције и освајање Скадра и повратак српске војске на сопствене територије под притиском великих сила. У *Епиту* (285–289) су дата закључна разматрања др Милића Милићевића о урађеном истраживању.

Аутору се мора одати признање на богатој изворној подлози која је уграђена у ову књигу. Истраживањем је обухваћен, може се слободно рећи, целокупан писани материјал који о Албанској операцији постоји на српском језику. То су фондови Војног архива, Архива САНУ, Архива Србије и Народне библиотеке. Списак садржи осам збирки објављених извора, 11 листова, 14 мемоара као и 74 релевантне монографије и 34 расправе и чланка. Разноврсност и богатство историјских извора и литературе омогућиле су Милићевићу да поред реконструкције Албанске операције, наслика и тешкоће и проблеме кроз које је српски војник пролазио на негостољубивим и тешко приступачним пределима северне Албаније и јадранског приморја. Он је нагласио да ова операција српских трупа спада у редак случај преласка војске преко високих планинских венаца у касну јесен, по изузетно лошем времену. Милић Милићевић је закључио да је акција била у великој мери импровизација. Ни један ратни план српске војске није предвидео овакву акцију, већ се на извршење кренуло на захтев политичког врха. Српски војници су кроз снегове беспутне Албаније ишли гладни, смрзавали се без топле одеће и адекватне обуће. Са собом су носили најчешће само муницију, уз претпоставку да ће се осталим потребштинама снабдети на терену. Услед недостатка хране, лекова, шатора и недовољне примене хигијенских мера, поред глади појавили су се тифус и дизентерија. Ове две болести су до битке на Брдици однеле више људских живота него оружани сукоби са непријатељском војском. Војник Србије, у расквашеним опанцима и трулој одећи и са шаком кукуруза дневно, а некада ни са тим, издржао је све недаће којима је био окружен. О високом професионализму ондашње српске војске сведоче записи савременика и учесника догађаја, које је аутор у великој мери користио. Српска војска углавном није отимала и скупо је плаћала храну, да би избегла побуну албанског становништва. У монографији не преовлађује ова идеализована слика. Милићевић је уочио изгреде појединих српских војника који краду до систематске пљачке коју врше албанска католичка племена и Црногорци. На терену су паљена и расељавана читава села, углавном из војничких разлога – да би се спречило снабдевање турског гарнизона у Скадру.

Монографија представља праву галерију ликова, како српских официра и чиновника тако и арбанашких првака. Аутор је дао простора пуковнику Дамјану Поповићу и Павлу Пауновићу, потпуковницима Димитрију Булићу и Миловану Плазину, Марку Ђонају, Пренк Биб Доди и Есад-паши Топтанију. Књига садржи и податке значајне за друштвену историју. Аутор наводи да је у Албанији српски човек први пут у новијој историји видео море; српске трупе су по први пут организовано превожене морским путем. За време опсаде Скадра изведен је први борбени лет српске авијације.

Једна од добрих особина монографије је стил који је чини лако читљивом. Аутор је без сумње морао уложити накнадан труд да једну тему из војне историје приближи ширим читалачким круговима, а не само експертима. По томе ова књига подсећа на историјске романе из наше ратне прошлости. Пожелимо стога аутору Милићу Милићевићу да његова књига нађе пут до сваке куће у Србији, која држи до историјске прошлости и традиције!